

TREBALL DE FI DE GRAU
Memòria de recerca

Rere el conflicte amb l'ós bru

Percepció social de la convivència amb *Ursus arctos*
al Pirineu català

Joaquim Muntané i Puig

Tutors:

Dra. Roser Maneja

Dr. Esteve Corbera

Dr. Josep Antoni Pujantell

Dr. Martí Boada

juny de 2017

Treball de Fi de Grau (codi 102836)
Grau de Ciències Ambientals, curs 2016-2017
Universitat Autònoma de Barcelona

Óssa avistada de manera fotuïta el 31 de març de 2017 prop del Port de la Bonaigua,
al Pallars Sobirà, per un pare i un fill veïns d'Esterri.

Allà mateix, estava, eh?

Agraïments

Voldria aprofitar aquest treball per agrair, en primer lloc, el suport i guiatge dels meus tutors: la Dra. Roser Maneja, el Dr. Esteve Corbera, el Dr. Josep Antoni Pujantell i el Dr. Martí Boada. Han hagut de patir els meus avenços sempre a deshora en la redacció del treball, i ho han fet des de la comprensió i aportant consells de gran valor i utilitat.

Agraeixo també a la meva família la seva comprensió i estima, i en especial al meu pare, per haver-me inculcat un amor profund per la muntanya i pel territori, font sens dubte de la temàtica d'aquest treball.

A l'amic Daniel Vilarrúbias, pel seu interès constant en el treball, per haver-me regalat contactes i consells sense haver-los ni de demanar i per haver-me ensenyat a veure el país des de les seves festes i el seu patrimoni.

A tota la gent que ha col·laborat de forma gustosa i desinteressada amb la realització d'aquest treball. A Jordi Abella, per compartir sense recança reflexions de fons sobre el Pirineu, "aquest país" que ningú sap a on va, i per la contribució valuosíssima que hi fan des de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu. A Toni Batet, Jordi Guillén i Xavi Garreta, que em van obrir les portes del Parc Natural de l'Alt Pirineu i de les seves visions tot muntant tancats i vailets elèctrics, resseguint trampes de pèl i fotogràfiques i veient l'ós (per càmera, que ja és prou emocionant) per les valls de l'Alt Pallars. També a Andreu i a Moni de València d'Àneu, per compartir amb mi les seves visions i el seu amor per la ramaderia a petita escala, font i garant de la riquesa del territori. Al Marc i la Laia del Refugi Vall de Siarb, per acollir-me de nou al poble de Llagunes, joia del Pallars, i a Montenartró, seu de la importantíssima Escola de Pastors. I a molts altres entrevistats: a Francesc Rodríguez, de la Casa de l'Ós, per la tasca que hi fan; al Síndic d'Aran, Carlos Barrera, per obrir-me les portes de la seva institució; a Marc Alonso, per la franquesa de les seves opinions; a Eugeni Casanova, autor d'una obra imprescindible per comprendre la història de l'ós al Pirineu; i a Santi Palazón, per rebre'm en dues ocasions i facilitar-me contactes de gran valor al territori.

I encara voldria agrair a Jaume, Albert i la resta de personal de la Pensió La Creu d'Esterrí d'Àneu, base d'operacions d'aquesta recerca, i a tota la gent anònima dels carrers i les barres dels bars, que van apropar-se a un forani per parlar sense desconfiança sobre les seves visions de l'ós durant una curta però intensa setmana a l'Alt Pirineu i la Vall d'Aran.

A tots vosaltres, moltes gràcies.

Continguts

1. Introducció	4
2. Antecedents	6
2.1. Distribució i caracterització ecològica de l'ós bru	6
2.2. Història i evolució de l'ós a Catalunya i al Pirineu	8
2.3. Recuperació i conflicte: la reintroducció de l'ós al Pirineu (1996-2016)	9
3. Objectius	12
4. Metodologia	13
4.1. Revisió bibliogràfica	13
4.2. Obtenció de dades	14
4.3. Anàlisi de les dades	15
5. Resultats	17
5.1. Mapa d'actors	17
5.2. Posició dels entrevistats	20
5.3. Discursos sobre el conflicte	21
6. Discussió	27
7. Conclusions	29
8. Propostes de millora	31
9. Documentació del projecte	32
9.1. Programació	32
9.2. Pressupost	33
9.3. Impacte ambiental	33
9.4. Ètica de recerca	34
10. Referències bibliogràfiques	37

Annex I. Transcripció de les entrevistes

1. Introducció

Diuen que si vols saber de què es queixa la gent d'un territori, que el millor és preguntar a un bar. L'últim dia de maig del 2017, a les valls de l'Alt Pallars no calia ni preguntar. De totes les notícies del dia al diari *Segre*, la gent es quedava aturada a una nota breu a la punta d'una pàgina on s'anunciava que s'havia trobat mort un poltre a la Vall d'Aran com a conseqüència d'un atac de l'ós Goiat. Una imatge del cadàver acompanyava la notícia. "Diu que ja han començat a matar". "És una vergonya, al final haurem de marxar nosaltres". "Que el baixin a Collserola, ja veuràs!". "Si va desaparèixer, si es va extingir, per algo serà... per algo serà!"¹. El mateix dia, a prop de la Bonaigua, un pare i un fill veïns d'Esterrí d'Àneu havien avistat una óssa de casualitat des de la carretera. Al vespre, les dues fotos i un vídeo de la trobada, fetes amb el mòbil, corrien com la pólvora pels locals d'Esterrí. Els comentaris, semblants, però en aquest cas barrejats amb uns instants d'atenció profunda, i fins i tot admiració, mentre tothom mirava amb detall el vídeo de l'animal i el tornaven a reproduir, per si de cas.

Aquest treball neix al voltant d'aquestes situacions, amb el propòsit de comprendre millor quina és l'opinió de la societat pirinenca sobre la presència de l'ós bru (*Ursus arctos*) al seu territori. Els programes de reintroducció de l'espècie, iniciats l'any 1996 amb l'alliberament dels primers óssos eslovens, han aconseguit salvar al plantígrad d'una desaparició del tot segura al Pirineu, i han tingut un notable èxit des del punt de vista ecològic. Ara bé, també han vingut acompanyats d'una forta contestació social i de l'esclat d'un conflicte prou important sobre la conveniència de dedicar esforços col·lectius a conservar un animal que depreda el bestiar de muntanya i que els avis dels actuals habitants del territori encara s'havien esforçat a eliminar.

Després d'uns primers anys de gran conflictivitat, tant a la Vall d'Aran com al Pallars, l'evolució del nombre d'óssos pirinencs (que s'apropa avui a la quarantena) i el desplegament de mesures de prevenció i compensació dels atacs a la ramaderia han fet que durant uns anys se'n parlés menys, donant marge a la població d'úrsids per consolidar-se. Però a mesura que això passa, i que els avvistaments ocasionals van fent-se cada cop més freqüents, el conflicte, lluny d'haver desaparegut, pot tornar a ser una qüestió d'importància als territoris de muntanya de Catalunya.

Els més de 20 anys de reintroducció i del conflicte associat no han permès, encara, comprendre amb prou exactitud com i per què es produeix el debat social al voltant de l'ós. Tenim a ramaders a una banda, tècnics de l'administració a l'altra, una llista d'arguments pel mig, moltes reflexions amb la boca petita i uns pocs intents d'entendre la profunditat i els matisos del conflicte. Aquest estudi, emmarcat en un Treball de Fi de Grau dels estudis en Ciències Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona, pretén fer una modesta contribució a aquesta empresa tot analitzant els discursos o narratives que utilitzen alguns dels actors implicats en el conflicte. Si es compleixen les previsions de futur, el coneixement sobre la vessant més sociològica de la convivència amb l'ós bru serà de gran utilitat per tal de gestionar aquesta cohabitació de la manera més pacífica i beneficiosa possible per a tots els grups socials. Curt com es queda en aquest gran objectiu, seria molt positiu que aquest treball servís almenys de pont per a

¹ Transcripció literal de comentaris escoltats a un bar de Rialp (Pallars Sobirà) en la data indicada.

futurs estudis en la mateixa línia, que aportessin llum a una qüestió que, com gran part del que passa al Pirineu, té una complexitat sociocultural tan gran com interessant.

El treball s'estructura en 6 grans blocs. En el primer (Capítol 2), es presenten alguns elements de context, a nivell d'antecedents, que conformen el marc en el qual es desenvolupa la resta de l'estudi. El segon bloc (Capítol 3) exposa de manera concisa l'objectiu i els sub-objectius del treball. A continuació, es detalla la metodologia seguida (Capítol 4), amb especial menció a les fases de revisió bibliogràfica, obtenció de dades mitjançant entrevistes, i tractament de les dades a partir d'un anàlisi de continguts i un anàlisi discursiu. Al bloc de resultats (Capítol 5) s'hi troba un mapa d'actors del conflicte, la posició adoptada per les persones entrevistades i els dos grans discursos sobre l'ós que han sigut identificats. L'últim dels blocs principals (Capítol 7) presenta les conclusions del treball.

De forma complementària, al Capítol 8 s'apunten algunes propostes de millora o d'actuació, i el Capítol 9 presenta documentació rellevant sobre el procés d'elaboració de la recerca. Tanca aquest document la llista de referències bibliogràfiques (Capítol 10), i de forma separada es presenten també una transcripció completa de les 12 entrevistes realitzades (Annex 1).

2. Antecedents

En aquest capítol es presenten breument alguns dels elements que conformen el marc social, històric i ecològic des del qual s'aborda aquest estudi. Estan dividits en 3 blocs, que exposen, respectivament, les característiques biològiques bàsiques de l'ós, l'evolució de la seva presència al Pirineu, i el procés de reintroducció desenvolupat durant els últims 20 anys, amb les conseqüències que ha generat.

2.1. Distribució i caracterització ecològica de l'ós bru

L'ós bru (*Ursus arctos* - Linnaeus 1758) és un mamífer de la família dels úrsids, àmpliament distribuït per Euràsia i Amèrica del Nord (Figura 1). Se n'han descrit 15 subespècies (Brands, 2017), entre les quals l'ós grizzly nordamericà (*Ursus arctos horribilis*) o l'ós blau tibetà (*Ursus arctos pruinosus*). Amb una població global de més de 200.000 individus i 44 grans localitzacions, sobretot al nord-oest d'Amèrica del Nord, al nord d'Europa i al nord d'Àsia, es tracta de l'úrsid més àmpliament distribuït i un dels mamífers terrestres més extesos (McLellan et al., 2017), motius pels quals té una classificació de *preocupació menor* (LC) a la Llista Vermella de la IUCN (Id.).

A escala mediterrània, la situació de l'ós bru (subespècie *Ursus arctos arctos*) és notablement diferent (Boitani et al., 2010): la població és petita (entre uns 2.500 i uns

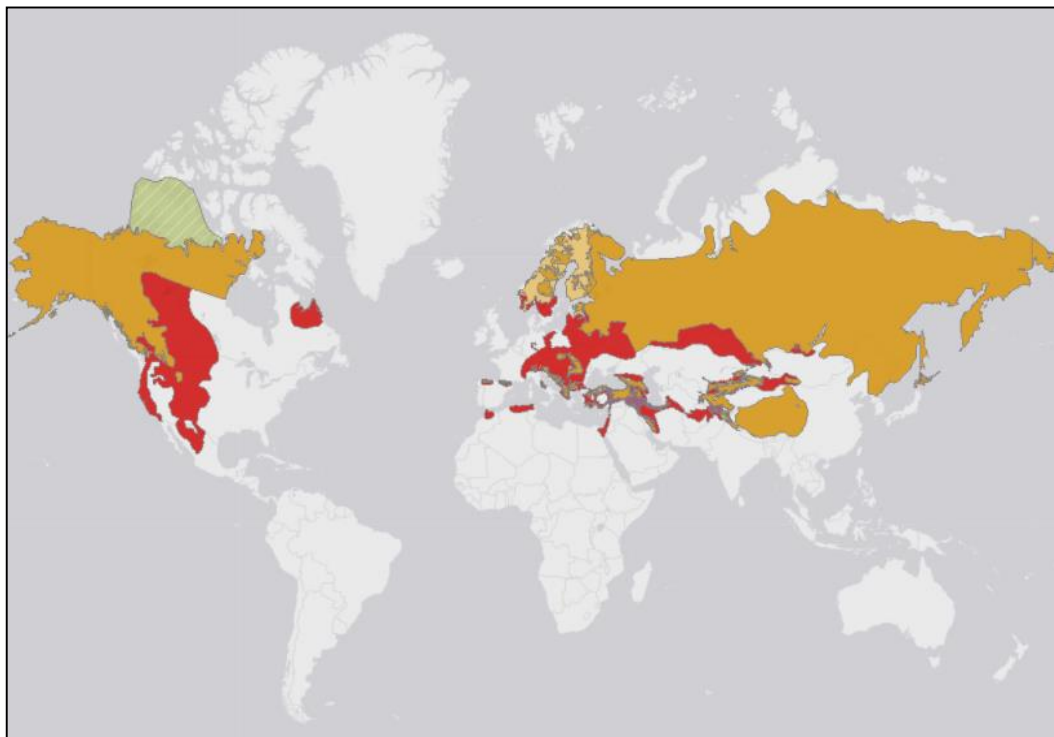

Figura 1. Distribució i estat de conservació de l'ós bru a escala global. Font: IUCN et al. (2017).
Nota: en color taronja, existent; en vermell, extingit; altres trames indiquen estat incert.

10.000 individus madurs), fragmentada, sense perspectives clares d'augmentar, i amb algunes poblacions molt aïllades i altament amenaçades, sobretot a l'oest de la regió. Com a conseqüència d'això, està classificada a nivell regional com a espècie *vulnerable* (VU) a la Llista Vermella de la IUCN (Id.). En el marc de la Unió Europea, figura com a *espècie d'interès comunitari* sota els Annexos II i IV de la Directiva d'Habitats (Directiva del consell 92/43/CEE de 21 de maig).

La Serralada Cantàbrica i els Pirineus conformen les dues poblacions d'ós bru de l'Estat espanyol (Figura 2). La primera, a cavall entre les comunitats autònomes d'Astúries, Cantàbria i Castellà i Lleó, està composta per dues subpoblacions, la occidental i la oriental, amb unes poblacions estimades (FOP, 2017) d'almenys 200 i 40 óssos respectivament. A diferència de la població cantàbrica, que no ha deixat mai d'existir, l'ós bru es va anar extingint al llarg del segle XX (Capítol 2.2) i es manté ara únicament gràcies als programes de reintroducció amb óssos eslovens desenvolupats entre el 1996 i el 2016 (Capítol 2.3). Actualment, la població pirinenca és d'uns 40 exemplars, la majoria dels quals situats a la subpoblació oriental, entre Aragó, Catalunya (Pallars Sobirà i Vall d'Aran) i les regions franceses de l'Arieja i l'Alta Garona, i amb un o dos óssos a la petita subpoblació occidental, entre Navarra i Aragó (*Fundación Oso Pardo*, 2017).

Morfològicament, l'ós bru europeu és un animal de grans dimensions, amb un cap robust, extremitats curtes i caminar plantígrad. A la Península Ibèrica, el pes dels exemplars adults oscil·la al voltant d'uns 75-140 kg (femelles) i 90-250 kg (mascles), amb pèl de color variable (des del groc pàl·lid fins al marronós-negrós) (Naves i Fernández-Gil, 2007). A nivell ecològic, són animals forestals, d'alimentació omnívora (majoritàriament matèria vegetal i, ocasionalment, insectes, i mamífers salvatges o domèstics), que poden arribar a ser depredats pel llop (*Canis lupus*), amb tendència a formar grup familiar per alimentar-se i criar, solitaris durant el zel, i amb comportament molt variable tant durant el dia com durant l'any en funció del sexe, l'edat i el rol social que desenvolupin. En destaca també la seva tendència a hivernar durant els mesos de més presència de neu (Id.).

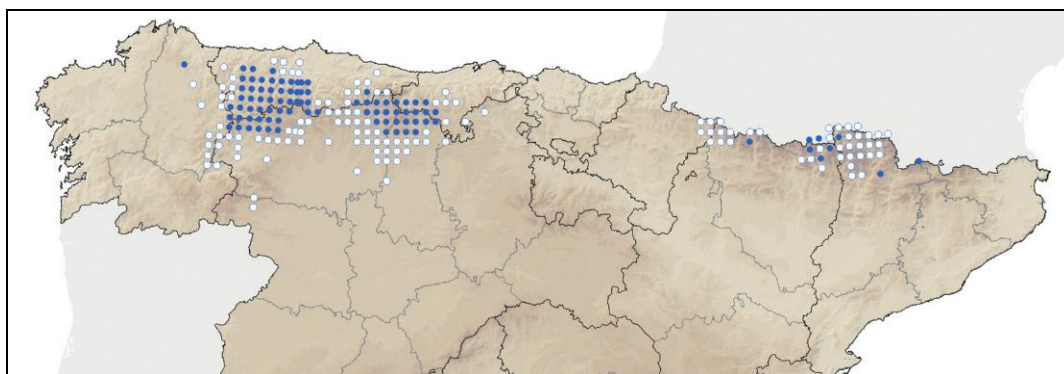

Figura 2. Distribució territorial de les dues poblacions d'ós bru al territori espanyol. Font: adaptat de Naves i Fernández-Gil (2007).

2.2. Història i evolució de l'ós a Catalunya i al Pirineu

La presència secular d'ós bru a les zones de muntanya de Catalunya hi ha deixat una forta petjada cultural. En tenim constància històrica ja des del segle XI, i són nombrosos els documents, relats i topònims que en parlen, i que permeten intuir que durant la Baixa Edat Mitjana n'hi havia hagut per la majoria de serralades boscoses del Principat (Casanova, 2005). L'ós era un animal amb el qual es cohabitava, i que es caçava per diversos motius: per evitar danys a ramats, com a trofeu de caça, per la seva pell o fins i tot com a exquisidesa culinària. Al llarg del segle XX, però, la disminució del nombre d'óssos fa que les mencions ja escassegin, i que comencin a documentar-se els últims óssos caçats o els últims avistaments, vall a vall, per tot el Pirineu (Grabulosa, 1988; Casanova, 2005). I és que cap a finals de segle ja sols quedaven uns pocs óssos en tot el Pirineu, residus d'una població antigament abundant i que havia coexistit amb l'activitat humana durant segles.

A grans trets, l'evolució de la relació amb l'ós a Catalunya ha seguit el mateix patró que la resta de la serralada, tant per la banda francesa com per l'espanyola. Es tracta d'una història que pot resumir-se en 4 grans capítols (Marliave, 2008): la "cohabitació" en forma d'equilibri més o menys estable i de conflictes puntuals en les zones d'ús compartit, i que s'extén des de temps immemorials fins a mitjans del s. XVIII; la "guerra" a l'ós, resultat d'una intensificació sense precedents de les caceres d'óssos i de la utilització de verins per l'eliminació dels plantígrads (finals del s. XVIII, tot el s. XIX i principis del XX); la disminució del nombre de morts o "armistici", causada en part pel propi esgotament de l'espècie, ja en clara davallada durant tot el s. XX, i per una incipient consciència conservacionista; i finalment, a finals de segle (i començaments de l'actual), la "reintroducció" de nous exemplars d'origen eslovè, que van sumar-se a una població autòctona ja a les acaballes (Capítol 2.3).

A Catalunya, l'últim ós documentat és l'abatut per Martí Bringué a la Vall Ferrera, al Pallars, el 1948 (Casanova, 2000) (Figura 3). La manca de dades fiables fa difícil afirmar quants n'hi havia exactament (Id., 2005: 41-42), però està clar que eren ben pocs: el primer estudi extens sobre la població pirinenca (Couturier, 1952) diu que, dels 200 estimats de principis de segle, en queden només 70 a la vessant francesa, apuntant que n'hi ha 30 o menys al sud de la frontera. Les primeres dades certeres en territori català són del 1988 i apunten a que, tot i que obres com la *Gran Enciclopèdia Catalana* ja donen l'ós per extingit, "encara avui dia segueixen produint-se contactes més o menys esporàdics amb aquesta espècie" (Alonso i Toldrà, 1993), i assenyalen també que la Vall d'Aran i el Pallars Sobirà es troben entre els territoris de deambulació freqüent dels pocs óssos existents.

En qualsevol cas, és evident que a mitjans de segle l'ós havia desaparegut ja del dia a dia de la població pirinenca, i amb ell el coneixement sobre l'espècie i les formes de convivència mantingudes durant segles. La progressiva antropització del seu hàbitat, les batudes de caça i l'esternina, un dels verins més utilitzats, havien condemnat l'ós a una extinció gairebé assegurada.

Figura 3. Fotografia de Martí Bringué amb l'ós que va abatre a Àreu (Pallars Sobirà) l'any 1948. Font: fotografia de Manuel Trinxet, reproduïda a Casanova (2000 i 2005).

2.3. Recuperació i conflicte: la reintroducció de l'ós al Pirineu (1996-2016)

En aquest context de pràctica desaparició de l'espècie, l'any 1993 la Generalitat de Catalunya, els governs d'Aragó i Navarra i el govern de França van signar un conveni de col·laboració que permetia posar en marxa el primer programa LIFE de suport a les poblacions d'ós bru, trençalòs i cabra salvatge al Pirineu. Aquest programa, amb aportació de fons comunitaris de la Unió Europea, va donar peu al primer alliberament d'òssos bruns al·lòctons a la serralada: les femelles Ziva i Melba l'any 1996, i el mascle Piros el 1997, en els dos casos a la població francesa de Melles, propera a la frontera. Aquesta actuació, que cal considerar estrictament com un reforçament poblacional, ja que encara existien óssos originaris (Palazón, 2006), tenia com a objectiu evitar que l'ós desaparegués del Pirineu un cop s'extingís la població local, com efectivament va passar el novembre del 2004 amb la mort a trets de Cannelle, la darrera femella autòctona, als boscos del Bearn francès.

L'any 2006 un segon alliberament, promogut de nou per França, afegia 5 óssos més a l'encara precària població pirinenca, que tanmateix va anar agafant embranzida durant els propers anys a l'empara de les mesures de protecció i seguiment promogudes pels governs francès, català i aranès (Id.).

Deu anys més tard, la població d'òssos ja superava la trentena d'exemplars, si bé sota l'amenaça d'una excessiva consanguinitat per culpa de Piros, el mascle introduït l'any 96 i encara en posició dominant. En aquest context, i en el marc d'un nou programa LIFE, la Generalitat de Catalunya va efectuar la tercera (i última, fins a la data) translocació d'òssos. En aquest cas va ser un sol mascle, anomenat Goiat, que va ser alliberat el mes de juny del 2016 a les muntanyes de l'Alt Pallars (*Generalitat de Catalunya,*

2016). Com en les dues ocasions anteriors, l'exemplar alliberat provenia d'Eslovènia, de la població balcànica d'ós bru, degut a ser la més propera genèticament als óssos pirinencs.

Els 20 anys transcorreguts des de la primera reintroducció han complert amb l'objectiu d'assegurar la continuïtat de l'ós bru al Pirineu, i si bé la seva permanència no està assegurada, la població mostra signes de creixement clars i una bona adaptació biològica al territori. A finals del 2016, les estimacions oficials són d'un mínim de 39 individus repartits entre la població del Pirineu occidental (2) i la de l'oriental (37) (*GSTOP*, 2017), i amb previsió d'un fort creixement durant els propers anys.

L'èxit dels programes de reintroducció ha anat acompanyat, tanmateix, d'un conflicte social motivat per la mateixa presència de l'ós. L'evident necessitat d'aquests reforçaments poblacionals des d'un punt de vista biològic i la seva coherència amb els compromisos adoptats pels estats espanyol i francès sobre gestió de fauna amenaçada no han evitat que apareguessin nombroses veus contràries als esforços de conservació de l'ós, que qüestionen la necessitat de dedicar esforços públics a recuperar una espècie que representa una amenaça potencial per la ramaderia extensiva de muntanya. La polèmica ha tingut especial rellevància als territoris català i aranès, però també a Aragó, Navarra i diverses parts del territori francès.

L'inici d'aquest conflicte es remunta a la dècada dels 90, amb els primers alliberaments. Tot i que els primers óssos van ser alliberats pel govern francès a la vessant nord del Pirineu, al cap de pocs dies ja es trobaven a la Vall d'Aran, que forma part del territori natural de la població occidental de l'ós. Aquest fet va ser viscut des del territori (també al Pallars Sobirà, per on s'ha anat extenent a mesura que ha augmentat la població) com una imposició per part del govern autònom, ja que la Generalitat de Catalunya havia desenvolupat molt poques accions d'informació i concertació social en el moment dels primers alliberaments. Tot i que les crítiques estaven centrades en els atacs a ramats per part dels nous óssos, efectivament molt elevats al tombant de segle (Palazón, 2006), l'argumentari dels sectors opositors també movilitzava dubtes sobre la seguretat de les persones pel fet d'haver de conviure de nou amb l'ós. Darrere d'aquests elements, hi havia amb tota seguretat altres motius de caràcter econòmic, social i polític (Casanova, 2005: 369-378), amb la forta oposició del Conselh Generau d'Aran, en un moment en què s'estava negociant la devolució de competències amb la Generalitat, com a exemple més clar. I això cal sumar-hi encara la forta càrrega cultural associada a l'ós, amb connotacions molt negatives, i la memòria familiar encara viva dels esforços fets dècades enrere per desfer-se del gran depredador del Pirineu (Id.).

Després d'uns primers anys certament convulsos, la polèmica es va reavifar l'octubre del 2008 amb l'incident entre l'óssa Hvala i un caçador aranès, a qui l'óssa va colpejar provocant ferides lleus. La denúncia del caçador va posar en peu de guerra al Conselh Generau d'Aran, que fins i tot va arribar a demanar-ne la captura. Al seu torn, la resposta violenta de caçadors i ramaders va suscitar l'inici de diverses campanyes per part d'entitats conservacionistes, com la de suport a la pròpia Hvala (*IPCENA*, 2008), la de seguiment de la població local (*DEPANA*, 2017) o la denúncia contra l'administració pública per la mort l'any 2014 d'una óssa criada en semi-captivitat (*IPCENA*, 2014).

Amb tot, i al marge de polèmiques puntuals, la consolidació de la població d'óssos i el desplaçament i millora de les mesures de prevenció i de compensació dels atacs semblen haver apaivagat la virulència del conflicte, que tanmateix segueix latent al

territori². A dia d'avui, es tracta d'una qüestió relativament poc analitzada des d'una òptica acadèmica, amb poques però interessants excepcions (Giné-Janer, 2009; Olaya et al., 2009) que apunten a diversos factors explicatius de la situació actual: el rol jugat pels mitjans de comunicació en l'amplificació de conflicte, les deficiències en l'actuació de l'administració durant els 20 anys transcorreguts des de la primera reintroducció, la manca d'un procés exhaustiu d'informació i participació ciutadana o l'absència de voluntat política i social d'arribar a un consens per les dues bandes del conflicte.

A juny del 2017, la gestió de l'ós bru al territori català es desenvolupa en el marc del segon programa LIFE, iniciat el juliol de 2014 amb el nom de Piroslife (convocatòria Life-Natura, referència LIFE13 NAT/ES/001394) i que finalitzarà al llarg del 2019. Amb un pressupost total de 2,4 milions d'euros, el 75% del qual provinent de la UE, el projecte està coordinat pel Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya i compta com a socis amb el Conselh Generau d'Aran, l'empresa pública Forestal Catalana SA, la Universitat de Lleida i la Fundación Oso Pardo. El projecte compta amb 35 línies d'acció que pretenen donar compliment als objectius del projecte, entre els quals hi figura, de forma prou significativa, el de "generar un clima d'acceptació i coexistència"³.

² Veure, per exemple, la notícia de Jordi Ubach al diari digital *NacióDigital*, «Els pagesos catalans es revoltent contra els óssos i els llops», de 7 de desembre de 2016, en relació a la convocatòria de manifestacions per part d'Unió de Pagesos per protestar contra la reintroducció de grans carnívors al Pirineu. Disponible a <http://www.naciodigital.cat/noticia/121199/pagesos/catalans/es/revolten/contra/ossos/llops> (data de consulta: 15/07/2017).

³ La informació del projecte pot trobar-se a http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=5069 i a la web del propi projecte, <http://www.piroslife.cat/> (data de consulta: 25/05/2017).

3. Objectius

L'objectiu principal d'aquest estudi és comprendre i caracteritzar el conflicte social existent al Pirineu català en relació a la presència d'una població d'ós bru a la zona de l'Alt Pallars i la Vall d'Aran. Dit d'una altra manera, el que es persegueix és entendre millor per què i com es desenvolupen les discussions sobre la coexistència entre persones i óssos en aquests territoris de muntanya. Específicament, es defineixen 3 sub-objectius:

1. Mapejar el conjunt d'agents socials que intervenen de forma directa o indirecta en el conflicte, i evidenciar les relacions de cooperació o antagonisme entre aquests agents.
2. Identificar els principals discursos o narratives al voltant dels quals s'articulen la comprensió i la percepció del conflicte per part de cada agent, i descriure els elements narratius que els conformen.
3. Avaluar quina evolució ha tingut el conflicte al llarg dels últims 20 anys en termes de magnitud o rellevància sociopolítica, posant especial atenció a la situació actual així com en les perspectives de canvi a curt i mitjà termini.

La hipòtesi de treball mantinguda al llarg de l'estudi és que el conflicte amb l'ós, com sol passar en les controvèrsies vinculades a la conservació de fauna protegida, s'articulen a partir de relacions de poder desiguals, de comprensions diferents de la realitat, i d'experiències personals també dispars per part dels diferents actors implicats, tres contraposicions fortament relacionades entre si. En concordància amb l'objectiu general i sub-objectius exposats, l'estudi es centra en les dues darreres consideracions, que són al meu entendre essencials per tal de poder avançar en un diàleg més ben informat sobre la conservació de l'ós bru al Pirineu català i les mesures que l'acompanyen.

4. Metodologia

La recerca realitzada s'ha articulada a partir de 3 grans fases, segons es descriuen a continuació: revisió de la bibliografia específica sobre el cas, obtenció de dades a partir d'entrevistes, i processament de les dades a partir de diferents tècniques d'anàlisi de continguts i d'anàlisi de discurs.

4.1. Revisió bibliogràfica

El període comprès entre mitjans de la dècada dels 90 i l'actualitat, corresponent a la reintroducció de l'ós bru al Pirineu català (Capítol 2.3), ha sigut descrit i analitzat acadèmicament a través d'un conjunt limitat però interessant d'obres. En la primera fase del treball, aquestes obres han sigut consultades i revisades amb els objectius d'obtenir una visió general i familiaritzar-me amb el tema d'estudi, però també per orientar amb més precisió la fase d'obtenció de dades pròpies. En concret, es van analitzar amb detall les aportacions de Giné-Janer (2009) i Olaya et al. (2009)⁴, que són els treballs més recents que aborden la qüestió de l'ós des d'una perspectiva socioambiental.

Aquesta primera part ha servit, per una banda, per crear un mapa provisional d'actors, útil de cara a seleccionar els entrevistats d'una forma el més representativa possible. Aquest mapa apuntava a la conveniència de parlar amb almenys una persona de cada un dels sectors següents: tècnics de la Generalitat de Catalunya, ramaders, polítics locals, ecologistes, caçadors, sector de l'hostaleria, turistes i premsa comarcal.

Per altra banda, ha resultat útil per definir quins eren els elements centrals de la problemàtica, i conformar així un guió provisional d'entrevistes. En aquest sentit, s'han identificat 10 elements generadors de conflicte: importància de la conservació de la biodiversitat, marc legal de protecció d'espècies amenaçades, potencialitats de l'ós bru com a element de dinamització turística, afectacions del plantígrad a la ramaderia extensiva de muntanya, implicacions de l'ós per la seguretat humana, percepció de la reintroducció de l'espècie com a procés d'imposició a la població local i de manca intencionada d'informació, mediatització i exageració del conflicte per part de la premsa comarcal i nacional, utilització de l'ós com a eina de reivindicació política per part de diversos actors locals, càrrega cultural i històrica de l'ós en el marc de la societat pirinenca, i manca de seriositat i coherència de les actuacions realitzades per part de l'administració autonòmica.

Finalment, la fase de revisió bibliogràfica s'ha realitzat amb l'objectiu de tenir presents les conclusions obtingudes en els diferents treballs com a elements de referència i establir comparacions de cara al grau de comprensió del conflicte així com també de l'evolució que hagi pogut tenir el propi conflicte des de la realització dels mateixos i fins el moment de redacció d'aquest treball.

⁴ Aquest treball de fi de grau resulta especialment interessant pel fet de transcriure de forma íntegra 17 entrevistes a diferents actors relacionats amb el conflicte de l'ós, realitzades l'any 2009. Alguns dels que hi figuren han sigut entrevistats també en el marc d'aquest estudi.

4.2. Obtenció de dades

El gruix de les dades analitzades en aquest estudi prové de la realització de 12 entrevistes semiestructurades. Totes s'han realitzat de forma presencial, amb una durada d'entre 30 i 90 minuts (la majoria de les quals al voltant d'una hora), entre mitjans de maig i principis de juny del 2017, i a la ciutat de Barcelona i les comarques del Pallars Sobirà i la Vall d'Aran (Taula 1).

La selecció dels entrevistats ha respost a una voluntat de capturar el major grau de representativitat possible d'acord amb el mapa provisional d'actors conformat durant la revisió bibliogràfica. La primera selecció de possibles informants clau s'ha anat complementant, a més, a partir de les referències i contactes facilitats pels propis entrevistats. Amb tot, les limitacions de temps i recursos han condicionat el nombre de persones entrevistades, que hauria pogut ser força més gran tenint en compte la diversitat i complexitat dels actors que intervenen en el conflicte. Amb tot, sí que s'ha pogut capturar una part significativa dels actors més directament implicats en el conflicte, especialment a l'àmbit territorial del Pallars Sobirà. Les implicacions d'aquestes limitacions es discuteixen amb més detall al Capítol 6.

El contingut de totes les entrevistes menys una va ser enregistrat amb gravadora i posteriorment transcrit de forma íntegra (Annex 2). Addicionalment, es van prendre notes de les mateixes en una llibreta de mà. Tots els entrevistats van manifestar la seva conformitat, oralment o per escrit, a ser enregistrats i identificats en aquest treball

Taula 1. Relació de persones entrevistades amb el corresponent perfil social o sector professional i la data i lloc de l'entrevista. Font: elaboració pròpia.

Entrevistat/da	Perfil o sector	Data	Lloc
1. Eugeni Casanova	Periodistes	23/05/2017	Barcelona
2. Santiago Palazón	Tècnics GENCAT	25/05/2017	Barcelona
3. Jordi Guillén	Tècnics PNAP	30/05/2017	Valls d'Àneu (P.S.)
4. Xavi Garreta	Tècnics PNAP	30/05/2017	Valls d'Àneu (P.S.)
5. Antoni Batet	Tècnics PNAP	30/05/2017	Valls d'Àneu (P.S.)
6. Laia Batalla	Entitats del sector ramader	31/05/2017	Montenartró (P.S.)
7. Moni Balagué	Ramaders	31/05/2017	València d'Àneu (P.S.)
8. Andreu Llosa	Ramaders	31/05/2017	València d'Àneu (P.S.)
9. Francesc Rodríguez	Guies de natura	01/06/2017	Esterrí d'Àneu (P.S.)
10. Jordi Abella	Entitats culturals	01/06/2017	Esterrí d'Àneu (P.S.)
11. Carlos Barrera	Polítics CGA	02/06/2017	Vielha (V.A.)
12. Marc Alonso	Guies de natura	02/06/2017	Salardú (V.A.)

Notes: el perfil o sector fa referència a una agrupació general dels actors que correspon al mapa d'actors que es presenta als resultats del treball (Capítol 5.1); a l'Annex 2 apareix, a més de la transcripció, una breu descripció més específica de la posició que ocupa cada entrevistat. Els acrònims utilitzats, que es mantenen durant la resta del document, corresponen a: GENCAT = Generalitat de Catalunya; PNAP = Parc Natural de l'Alt Pirineu; CGA = Conselh Generau d'Aran. Pel que fa al lloc, P.S. fa referència a Pallars Sobirà, i V.A., a Vall d'Aran.

(veure Capítol 9.4 en relació a l'ètica de recerca).

Addicionalment, cal destacar que el treball de camp ha permès establir converses espontànies amb una quinzena de persones, majoritàriament a bars i restaurants del Pallars Sobirà, les opinions de les quals han enriquit també aquest treball. Els aspectes rellevants d'aquestes converses han sigut apuntats, de forma anònima, i tinguts en compte en la fase d'anàlisi dels resultats. Algunes d'aquestes opinions han resultat de gran interès per comprendre millor el conflicte, matitzar les afirmacions d'alguns entrevistats, i copsar la "opinió general", o si més no la manifestada públicament, de la gent del territori.

4.3. Anàlisi de les dades

Un cop transcrites les entrevistes i les anotacions associades, en una primera fase d'anàlisi aquestes han sigut rellegides i contrastades per tal d'anar identificant tots els actors implicats i les relacions que estableixen entre ells. D'aquesta anàlisi se n'ha derivat el mapa d'actors que es presenta com a primer bloc de resultats (Capítol 5.1).

En una segona fase, s'ha realitzat una anàlisi qualitativa de contingut de les dades obtingudes per tal de facilitar la comparació entre els diferents entrevistats. Per fer-ho, s'ha utilitzat el programa informàtic MaxQDA, en el qual s'ha introduït la totalitat dels textos transcrits (entrevistes, anotacions de les entrevistes i anotacions de converses espontànies) i s'han codificat els fragments més rellevants de cada text a partir de 8 categories, obtenint un total de 420 registres. Les 8 categories utilitzades per l'anàlisi de contingut (Taula 2) provenen del propi buidatge de les entrevistes, és a dir, emergeixen de les pròpies transcripcions. Responen, així, a les temàtiques més comentades pels propis entrevistats en relació a la qüestió d'estudi.

Per una banda, l'anàlisi de contingut s'ha utilitzat per determinar l'actitud o opinió global de cada entrevistat respecte del conflicte de l'ós, a través d'un doble eix de posicions: *positiva*, *tolerant* o *negativa* en relació a la presència de l'ós, i *defensora*, *intermitja* o *crítica* respecte del programa de reintroducció i les mesures associades.

Per altra banda, l'anàlisi de contingut s'ha utilitzat també com a base per la realització d'una anàlisi de discurs amb l'objectiu d'identificar les narratives existents al voltant del conflicte. En aquest context, s'entén com a discurs el conjunt de llenguatges, històries, imatges i terminologia que conformen la nostra visió del món i que certs sistemes i pràctiques socials converteixen en hegemòniques (Robbins, 2012: 70). Dit d'una altra manera, els discursos s'entenen en aquest treball com el ventall de narratives compartides que els diferents actors utilitzen per aproximar-se a les qüestions ambientals (i de qualsevol altre tipus) i per prendre consciència, analitzar, ordenar i comprendre-les partint d'una sèrie de principis o assumpcions (Dryzek, 1997: 8).

En aquest sentit, i partint d'una adaptació de la metodologia d'anàlisi proposada per Dryzek (1997: 15-18), es classifiquen els discursos a partir de 3 elements discursius: *històries*, *agents* i *metàfores* clau. Les *històries* són el recull d'opinions o percepcions compartides pels actors al voltant d'una sèrie de temes centrals al conflicte. Els *agents*, per la seva banda, contenen les visions (positives i negatives) sobre l'actuació dels principals grups o col·lectius reconeguts en el conflicte. Les *metàfores*, finalment, són les

paraules, frases o expressions que els actors d'un mateix discurs utilitzen de forma recurrent per referir-se a qualsevol aspecte del conflicte, i que il·lustren alguns elements de la seva comprensió del mateix.

Les *històries* clau i els *agents* principals s'han pogut identificar a partir de, respectivament, 6 i 2 de les categories utilitzades en l'anàlisi de contingut (Taula 2), mentre que les *metàfores* recurrents associades a cada discurs s'han recuperat de la transcripció original.

Finalment, un cop identificats els discursos, s'ha avaluat el grau de pertinença dels entrevistats a cada un d'ells, així com la relació entre això i les posicions que adopten respecte al conflicte.

Cal destacar també que tant en la determinació de la posició de cada actor com en l'anàlisi discursiu, l'existència de dos blocs d'administració pública implicats –PNAP i Generalitat de Catalunya, per una banda, i CGA per l'altra– representava una complicació significativa. A efectes de facilitar l'anàlisi i simplificar els resultats, tant en un cas com en l'altre s'han tingut en compte únicament aquelles opinions que feien referència a l'actuació del PNAP o Generalitat, i s'han obviat les que feien referència al CGA. Això s'extén també als dos actors entrevistats a la Vall d'Aran, dels quals només s'han tingut en compte, en el cas d'opinions concretes sobre el paper de l'administració, aquelles que feien referència a la zona del Pallars.

Els resultats de l'anàlisi de contingut i de discurs es presenten com a segon bloc de resultats d'aquest treball (Capítol 5.2).

Taula 2. Categories utilitzades en l'anàlisi de contingut i correspondència amb els elements d'anàlisi de discurs. Font: elaboració pròpia.

Categories d'anàlisi	Descripció	Tipus d'element discursiu
1. Visió sobre l'ós	Aspectes que es prioritzen al parlar sobre el conflicte. Valor associat a la presència de l'ós. Motius de la reintroducció.	Història
2. Visió territorial	Opinions sobre el turisme i la ramaderia en relació a la situació actual i al futur desenvolupament dels territoris de muntanya.	Història
3. Origen del conflicte	Motius que van suscitar l'aparició del conflicte a la dècada dels 90. Elements que es mantenen.	Història
4. Atacs i compensació	Importància dels atacs per l'economia ramadera. Percepció i adequació de la compensació per pèrdues.	Història
5. Mesures de prevenció	Percepció i adequació de les mesures de prevenció dels atacs. Responsabilitat de la seva aplicació.	Història
6. Perspectives de futur	Escenaris futurs de desenvolupament del conflicte. Incerteses, certeses i temors associats.	Història
7. Actuació de l'administració	Valoració dels compromisos polítics i les tasques dels tècnics en relació a la convivència amb l'ós. Caracterització dels actors.	Agent
8. Actuació dels ramaders	Valoració de la tasca i l'actitud desenvolupades pel sector ramader als territoris de muntanya. Caracterització dels actors.	Agent

5. Resultats

En aquest capítol es presenten els principals resultats de l'estudi, fruit de l'anàlisi de les dades realitzat a partir de la metodologia exposada (Capítol 4).

Els continguts estan dividits en 3 apartats, corresponents al mapa d'actors sobre el conflicte de l'ós, l'avaluació de la posició dels entrevistats, i els discursos identificats en relació a aquest tema.

5.1. Mapa d'actors

L'anàlisi de les entrevistes ha permès identificar una complexa xarxa d'actors (Figura 4) distribuïda en 3 àmbits territorials diferents i amb nombroses relacions entre ells.

La divisió en 3 àmbits o territoris –el Pallars Sobirà, la Vall d'Aran i l'àmbit nacional o català– és un element essencial d'aquesta xarxa d'actors, en la mesura que conformen nuclis on es concentren els vincles socials i econòmics del mateix espai geogràfic. Això no vol dir, tanmateix, que no existeixin relacions entre els 3 àmbits. Els 2 primers cobreixen la zona del territori català on hi ha presència d'ós de manera estable: part alta del Pallars Sobirà, especialment les Valls d'Àneu, i totalitat de la Vall d'Aran. A diferència del que podria esperar-se, els vincles i similituds entre el Pallars i la Vall d'Aran en relació al conflicte de l'ós, tot i ser territoris contigus, són molt poc significatius. Aquest fet pot explicar-se per la situació d'aïllament històric (i fins a cert punt encara vigent) de la Vall d'Aran respecte a la resta del país, així com perquè aquesta zona disposa d'un òrgan d'autogovern, el Conselh Generau d'Aran, que a més és responsable de l'aplicació de les mesures de prevenció i compensació associades a la gestió de l'ós bru.

En l'àmbit del Pallars Sobirà, que és el que s'ha pogut explorar amb més profunditat a partir de les dades obtingudes, hi destaquen clarament dos grups d'actors: el sector ramader i el sector vinculat a la gestió de l'ós bru, a més d'altres actors concrets.

El primer, el sector ramader, està constituït essencialment pels professionals *ramaders*, entre els quals hi ha una gran diversitat de perfils: gent gran i persones de nova incorporació; amb tradició familiar i nova pagesia; ramaders de *pota curta* (ovelles i cabres) i de *pota llarga* (vaques i cavalls); amb bestiar de llet, de carn, o mixte; explotacions de gran tamany (vacades de 500 caps, per exemple) i de mida petita (ramats de 200, cabrades de 100 caps, o menys); els que participen a les agrupacions de ramats de l'estiu, promogudes pel PNAP, i els que no; els que ho tenen com a activitat principal o única i els que s'hi dediquen de manera secundària, etcètera. Dins d'aquest mar de possibilitats, el que la majoria tenen en comú pel fet d'estar a territori de muntanya és que porten el ramat a cotes altes durant els mesos d'estiu (maig/juny a setembre/octubre) i el tanquen als pobles a l'hivern. Així mateix, tots perceben subvencions (si bé de quanties molt diferents en funció del tamany del ramat) pel fet de fer ramaderia extensiva i/o protegir races autòctones. A més dels propis ramaders, en el mapa d'actors cal tenir en compte també els *sindicats ramaders*, en tant que eina d'agrupació i pressió política del sector, així com les altres *entitats del sector ramader*, entre les quals destaca, en relació al conflicte de l'ós, l'Escola de Pastors del Pallars, que

forma anualment a professionals que poden dedicar-se, entre d'altres, a desenvolupar la figura de *pastor de muntanya*, un element indispensable en les mesures de prevenció d'atacs promogudes pel projecte Piroslife.

A l'altra banda del conflicte hi tenim un segon grup d'actors, els que tenen responsabilitat directa en la gestió de la prevenció i la compensació de dany a ramats. Al centre d'aquest grup hi ha els *tècnics del PNAP*, que compaginen les tasques de gestió del Parc Natural amb la feina vinculada al programa Piroslife al Pallars Sobirà. Aquests tècnics tenen relació directa amb els ramaders, tant per les mesures de prevenció d'atacs (vailets elèctrics, gossos de protecció, agrupació de ramats, pagament dels *pastors de muntanya*, etc.) com per la comprovació i compensació dels danys quan es produeixen atacs d'ós bru al bestiar. Entre els tècnics del PNAP n'hi ha 2 que conformen la patrulla ESCO Pallars, encarregada del seguiment de la població d'òssos, i que depenen de la *Fundación Oso Pardo* (FOP), un dels socis del projecte Piroslife. A part de pagar els dos tècnics de seguiment, la FOP també és una de les entitats impulsores de la *Casa de l'Ós Bru del Pallars*, un equipament d'informació i educació ambiental que pretén fer divulgació de la figura del plantígrad, i que està gestionada per una empresa privada vinculada al turisme i les activitats de natura.

Altres actors rellevants per analitzar el conflicte amb l'ós bru al Pallars, si bé potser no juguen un rol tan directe, són les *entitats ecologistes* (IPCENA, Depana, o Lo Pi Negre, per exemple), el *sector turístic* (hotelers, càmpings, restaurants, etc.), les *entitats culturals* locals (per exemple, l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, que juga un paper important en la dinamització del patrimoni històric i ambiental de la zona), els *polítics locals* i la *premsa comarcal* (compartida amb la Vall d'Aran, i especialment els diaris *Segre* i *La Mañana*).

En l'àmbit de la Vall d'Aran, no s'ha identificat un grup d'actors vinculats al sector ramader, probablement per la poca implantació dels sindicats al territori aranès i per la manca d'altres organitzacions vinculades. Amb tot, els *ramaders* són un dels actors principals del conflicte, i si bé de nombre reduït, cal esperar-hi una diversitat de perfils semblant a la descrita pel Pallars Sobirà.

El desenvolupament de les accions de prevenció i compensació depèn d'un grup d'actors format pels *polítics del CGA* (i en especial el seu Síndic, present a la institució des de l'inici de la reintroducció) i els *tècnics del CGA*, nomenats pel propi Conselh.

Altres actors a tenir en compte, de forma semblant al Pallars, són el *sector turístic* de la Vall, els *polítics locals*, la *premsa comarcal* (compartida amb el Pallars), i els *caçadors*, un grup amb molta influència política i social a l'Aran i que va jugar un paper destacat a l'inici del conflicte.

Finalment, l'àmbit denominat com a nacional, corresponent a la resta del territori català i especialment la ciutat de Barcelona, comprèn actors distants però amb certa repercussió en l'escena social del Pirineu. En formen part les *entitats ecologistes* (amb vincles amb les locals, o no) i la *premsa nacional* (mitjans generalistes), així com les persones vinculades a la Generalitat de Catalunya i, concretament, al Departament de Territori i Sostenibilitat, que és al qual pertoca l'aplicació del projecte Piroslife. Els actors definits com a *polítics GENCAT* i *tècnics GENCAT* són els encarregats, en aquest context, de coordinar les actuacions amb el CGA i de dirigir l'aplicació de mesures al PNAP i resta del Pallars.

A cavall entre els tres àmbits territorials, la Generalitat de Catalunya, el PNAP, el CGA

i la FOP conformen un gran grup d'actors que tenen com a element comú el fet de ser socis del PirosoLIFE.

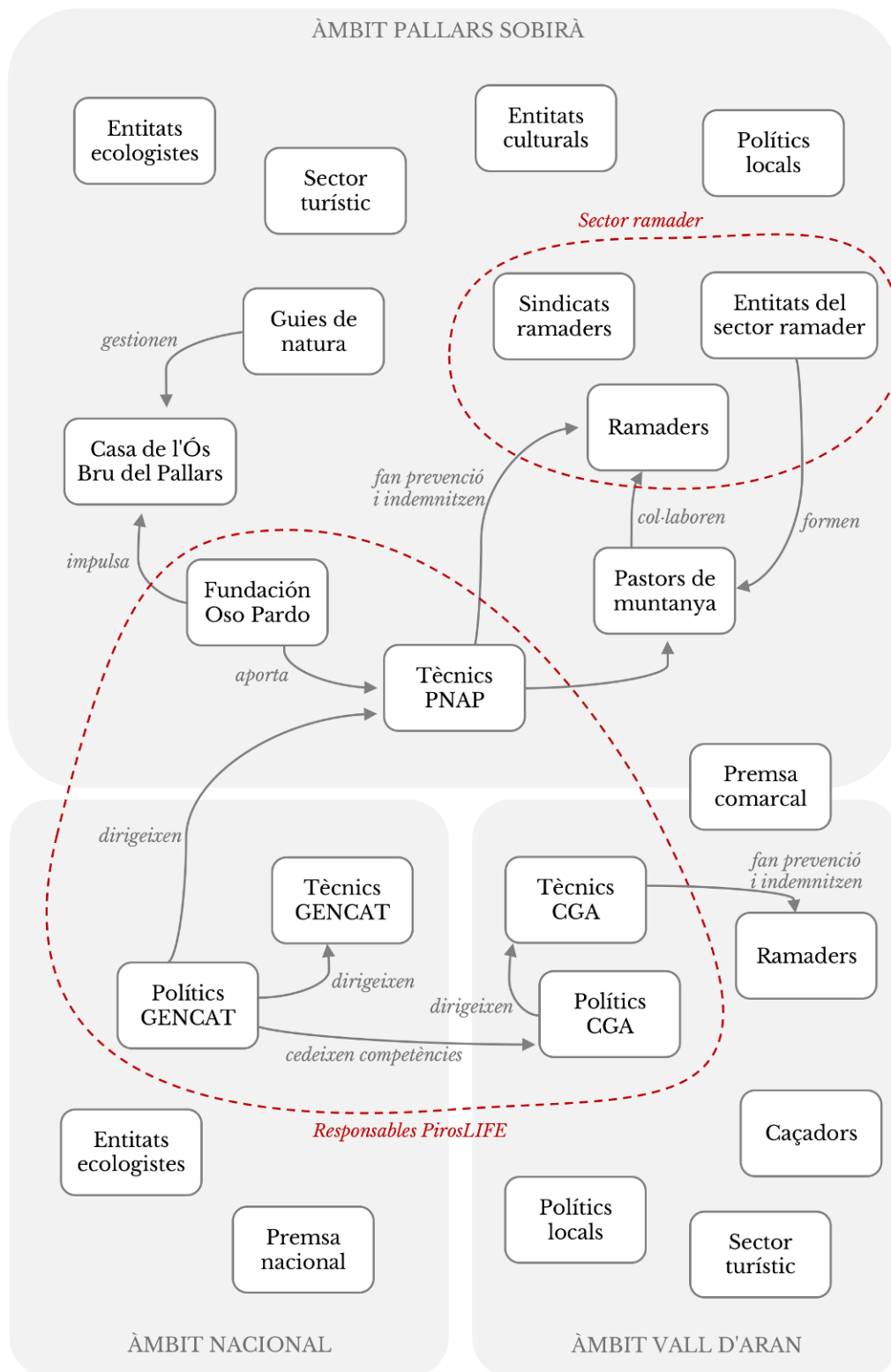

Figura 4. Representació esquemàtica del mapa d'actors que intervenen en el conflicte amb l'ós bru i les principals relacions i agrupacions entre ells. Font: elaboració pròpia.

5.2. Posició dels entrevistats

L'anàlisi de contingut ha permès classificar les 12 persones entrevistades en funció de la percepció que tenen respecte a la presència de l'ós i respecte al procés de reintroducció (Taula 3), obtenint així una visió global de la posició que adopta cada actor en el marc del conflicte.

En relació a la presència de l'ós, 8 persones manifesten una visió majoritàriament *positiva* (creuen que és positiu que hi sigui), 2 donen a entendre que tenen visió *tolerant* (ni molt a favor ni molt en contra) i 2 mostren una visió *negativa* (preferirien que l'ós no hi fós). En relació a la gestió recent i actual del procés de reintroducció i de les mesures que hi estan associades, 6 entrevistats adopten una posició essencialment *defensora* (creuen que les mesures són adequades), 2 s'han classificat en la posició *intermitja o no marcada* (en el sentit que no tenen una opinió formada o admeten el seu desconeixement sobre què s'està fent actualment) i 4 tenen una posició *crítica* (manifesten desavinences o assenyalen mancances en relació a aquestes mesures).

La combinació de les dues posicions mostra que no totes les parelles de visions són adoptades per algú: cap de les persones que tenen una visió *tolerant* o *negativa* sobre l'ós manifesta una visió *defensora* o *intermitja* respecte al procés de reintroducció, i cap de les qui veuen l'ós de forma *positiva* es mostra *crítica* amb la reintroducció. Per altra banda, cal destacar també que dels dos grups socials o perfils professionals en els quals s'ha entrevistat a més d'una persona –tècnics PNAP i ramaders–, tant en un cas com en l'altre no mantenen la unitat sinó que hi trobem diverses posicions globals.

Taula 3. Visió de les persones entrevistades a partir de la seva posició respecte a la presència de l'ós i el procés de reintroducció. Font: elaboració pròpia.

		Posició sobre la presència de l'ós		
		Positiva	Tolerant	Negativa
Posició sobre el procés de reintroducció	Defensora	Tècnics GENCAT (1) Tècnics PNAP (2) Guies de natura (2)		
	Intermitja o no marcada	Tècnics PNAP (1) Periodistes (1) Ramaders (1)		
	Crítica		Entitats del sector ramader (1) Entitats culturals (1)	Ramaders (1) Polítics CGA (1)

Notes: ambdós eixos de categories mostren la visió majoritària de cada entrevistat, i per tant no tenen en compte matisos que poden ser rellevants. Les dues categories fan referència al passat més recent i moment actual (visió que es té ara, i no en els inicis de la reintroducció).

5.3. Discursos sobre el conflicte

L'anàlisi de discurs ha permès identificar dos grans narratives al voltant de la presència d'ós bru al Pirineu català i les mesures que l'acompanyen. Es tracta de dos discursos amb *històries*, visió dels *agents* i *metàfores* clarament oposades (Taula 4) i als quals em refereixo com a *conservacionista* i *ramader-patrimonial*.

El discurs *conservacionista* té com a motivació central la recuperació i preservació de l'ós bru, i entén que els problemes que això genera són contrapartides amb les quals s'ha de conviure, intentant minimitzar-les en la mesura del possible. Els actors que l'adopten prioritzen clarament la conservació de l'ós (i en general del medi natural) a l'activitat ramadera, si bé no s'oposen a la darrera, i manifesten la necessitat d'assolir un equilibri entre ambdues. Entenen que com a societat tenim el deure moral d'assegurar l'existència de l'ós al Pirineu, especialment pel fet que ja hi era abans (i per tant té dret a ser-hi) i perquè va desaparèixer per culpa nostra (i per tant hi tenim una responsabilitat directa). Posen de manifest el seu gran valor com a espècie ensenya o emblemàtica, com a espècie paraigües (en la mesura que ajuda a mantenir altres espècies) i com a element de protecció del territori (entès en termes de medi natural).

La visió *conservacionista* aposta per l'ós com a element de dinamització turística del territori, una qüestió que aborden amb referències a altres casos d'èxit (en especial el territori de Somiedo, a Astúries) i assenyalant que a nivell local ja comencen a veure's els primers casos de turisme vinculat a la fauna salvatge. Consideren que el fet de ser un territori amb presència d'ós (el *país de l'ós*) pot ajudar a consolidar un turisme sostenible que contribuirà al futur econòmic del territori. Assenyalen que el sector terciari ja és el que sosté l'economia local, i ho contraposen al poc pes específic que té a dia d'avui la ramaderia, en retrocés des d'abans de la reintroducció de l'ós (i per tant no per culpa del plantígrad). Aquest discurs no nega alguns dels beneficis socials que aporta la ramaderia, com la fixació de la gent al territori, però posa en dubte el valor ecològic d'aquesta activitat i es qüestiona, a mitjà o llarg termini, la necessitat d'invertir molts recursos en mantenir-la. Planteja que si la ramaderia retrocedeix i amb això canvia el paisatge, l'espai serà ocupat per altres espècies vegetals i animals, i això no té per què ser dolent.

Pel que fa al conflicte social generat, el discurs *conservacionista* planteja d'entrada que es tracta d'un fet normal i que seguirà existint mentre hi hagi coexistència entre grans mamífers i activitat ramadera. Admet que en un primer moment hi va haver una manca d'informació molt gran per part de l'administració, i entén que com a conseqüència des del territori es percebés com una imposició. Tanmateix, les persones que s'hi adhereixen manifesten clars dubtes sobre la conveniència que el territori tingui dret a decidir sobre una decisió d'aquesta magnitud, i argumenten que si en el seu moment s'hagués preguntat, és fàcil que la resposta hagués sigut negativa i que per tant no s'hagués tirat endavant amb la reintroducció. D'entre els motius que expliquen el sorgiment i manteniment del conflicte, posen especial èmfasi en la utilització política de la qüestió amb interessos polítics (especialment al Conselh Generau d'Aran, per la transferència de més competències) i sectorials (amb els ramaders, que han utilitzat l'ós com a eina política per visibilitzar les seves demandes. Apunten també que el conflicte ha sigut magnificat pels mitjans de comunicació, i que encara avui és perceput com a més gran del que realment és. Finalment, argumenten que la reacció contrària a l'ós té una

forta càrrega cultural i familiar, i que això s'ha combinat amb una desinformació sobre els perills reals del plantigrad, molt exagerats en un primer moment.

Pel que fa a les mesures desenvolupades en el marc del projecte PirosoLIFE, el discurs manté que han existit des del principi i que s'han anat millorant, essent actualment comprensives i plenament adequades. La compensació de danys a ramats es creu eficient i justa, i en aquest sentit es critica que els ramaders han exagerat la dimensió del problema (contraposant les pèrdues per l'ós a les morts naturals i atacs d'altra fauna salvatge, com gossos assilvestrats). La prevenció es percep com un esforç molt gran per part de l'administració, com una ajuda pública a l'activitat ramadera. En aquest sentit, el discurs posa de manifest que les mesures de prevenció es poden entendre com una ajuda il·legítima o innecessària a una activitat privada, però que es desenvolupa en el marc d'una política de cohabitació activa entre ós i ramaders, amb l'objectiu d'assolir *pau social* amb el sector. L'alternativa que es posa sobre la taula des del discurs, si bé no s'hi fa un posicionament clar, és reduir en prevenció i fer únicament compensació de danys, una mesura que segons s'assegura sortiria molt més rendible econòmicament.

Aquesta visió de les mesures de prevenció i compensació està molt relacionada amb la percepció que es té des del discurs *conservacionista* dels dos agents principals: ramaders i administració. Els primers es perceben com un sector que es queixa per costum i que viu de subvencions. Si bé s'accepta que una part del sector és honesta, es remarca fortament que hi ha ramaders que tenen el bestiar de forma deixada i poc professional, que no fan totes les tasques que correspon a la seva feina (com tenir el bestiar guardat a muntanya) i que es creu amb dret a rebre subvencions i ajuts, en alguns casos ingressant quantitats importants de diners a canvi de no fer res. Pel contrari, la percepció de l'administració des del discurs *conservacionista* és molt positiva, especialment en relació a la seva actuació durant els últims anys i en el moment actual. En aquest sentit, es remarca el gran esforç que fa en prevenció i compensació, i el poc reconeixement que rep per part del sector ramader.

Pel que fa als escenaris de futur, el discurs *conservacionista* entén que el conflicte no escalarà en intensitat malgrat l'augment de la població d'óssos perquè el nivell d'informació sobre l'ós augmentarà i perquè el relleu generacional jugarà un paper important a mesura que els nens i nenes que ja han crescut amb presència de l'ós (i que han visitat la Casa de l'Ós, i que ho han treballat a l'escola) es vagin fent grans. Amb tot, es manifesta una incertesa sobre quina serà l'evolució de l'ós i la capacitat màxima del territori, però des de l'opinió que a través d'un pla de gestió es podrà controlar aquesta evolució tot mantenint algunes de les accions de cohabitació que es fan actualment.

El discurs *ramader-patrimonial*, com suggereix el propi nom, posa al centre del debat l'activitat ramadera (en concret, la ramaderia extensiva de muntanya) i els valors culturals, econòmics i naturals que hi estan associats. En aquest context, l'ós es percep eminentment com una amenaçada, com una font de problemes i complicacions pels ramaders. Més de 20 anys de programes de reintroducció han generant una acceptació forçosa de la seva presència (*ja hi és i no el treurem*), però això evita que persisteixin actituds de rebuig, dubtes respecte a la seguretat per les persones (*ja veuràs el dia que hi hagi un accident!*) i un qüestionament profund sobre la conveniència d'haver recuperat un animal que a la pràctica s'havia extingit (i la pròpia extinció juga com a argument) i que ve acompanyat de molts problemes. Amb tot, no és el propi ós sinó els programes de reintroducció el que centra l'atenció del discurs *ramader-patrimonial*.

L'element central d'aquest discurs és la posada en valor de l'activitat ramadera des de les seves múltiples vessants: com a eina de gestió del territori, preservant els espais oberts, les pastures de muntanya i, en general, el paisatge tal com es coneix; com a fixació de la gent a la muntanya i generadora de riquesa; com a element de potenciació de la biodiversitat; com a mesura de prevenció d'incendis forestals; i per tota la vessant cultural, història i patrimonial associada a la presència de bestiar a la muntanya i l'activitat dels ramaders, que s'entén com un element identitari de primer ordre per les societats pirinenques. Els actors que sostenen aquest discurs tenen una percepció que aquesta activitat va perdent pes específic, tant en l'àmbit econòmic com en l'escala de valors de la societat en general, que prioritza més la conservació del medi natural o el desenvolupament basat en el turisme. Precisament el turisme, a nivell de visió territorial, és contraposat a la ramaderia des d'una perspectiva de prudència quan no de desconfiança o crítica oberta. El discurs *ramader-patrimonial* alerta dels riscos derivats de l'especialització en el sector turístic, i en especial de les previsions de creixement del turisme vinculat a l'ós. Pel contrari, parla de diversificació econòmica, d'economies sostenibles, de no posar tots els ous en el mateix cistell. L'abandó dels ramats per dedicar-se al sector terciari, a més, és vist com un abandonament tant del territori com del patrimoni i la identitat locals.

En relació als orígens del conflicte social en relació a l'ós bru, es destaca que la reintroducció es va tractar d'una imposició a la gent del territori, fet que es viu amb amargor (*sensació de colonització*). Es fa èmfasi en que és sols un exemple més del conjunt de decisions que els hi venen de fora (*des de Barcelona*) sense tenir en compte les especificitats del territori o la voluntat de la seva gent. A aquesta qüestió més política, s'hi suma també el factor cultural, que es reconeix com a molt important a l'hora de configurar una mala predisposició vers la presència del plantígrad. Finalment, s'apunta com a tercer factor causant del conflicte la mala gestió feta per l'administració, especialment durant els primers anys, en el sentit de no desenvolupar una bona política de compensació i prevenció i, sobretot, de no complir amb els acords i les expectatives generades inicialment.

La visió que es té del sector de l'administració és, en consonància amb això, poc positiva, si bé s'admet una millora substancial de forma recent, tant en les formes com en el contingut. Amb tot, el discurs *ramader-patrimonial* segueix acusant a tècnics i polítics de manca de sensibilitat vers els ramaders, de tenir una desconfiança constant i de creure's amb possessió única de la veritat. Destaca la percepció que l'administració té una mirada molt allunyada dels ramaders, i poca voluntat d'apropar-s'hi. Per contra, el sector ramader es caracteritza com un conjunt de professionals que intenten fer la seva feina tot i estar en una situació molt precària i plena d'entrebancs. S'admet l'existència d'una part dels ramaders que són barruts i deshonestos, però s'afirma que la gran majoria és gent honesta, que no voldria haver de cobrar subvencions sinó poder-se guanyar la vida amb la seva feina, i que ho fan per amor al bestiar i a la tradició.

Pel que fa a les mesures desplegadas en el marc del PirosoLIFE, el discurs valora molt positivament les agrupacions de ramats, el pagament de pastors de muntanya i la resta d'actuacions de prevenció, si bé apunten que en alguns casos han arribat molt tard. Tot i apuntar a un cert marge de millora, es mostren satisfets d'aquestes mesures. Pel contrari, la compensació de danys a ramats és vista de forma molt més crítica. S'admet, també, que el sistema ha evolucionat de forma positiva, però segueixen remarcant-se mancances importants, com la dificultat de trobar proves dels atacs (única forma de

cobrar l'indemnització), la complexitat burocràtica a l'hora de tramitar les baixes, o el fet que les compensacions no sempre cobreixen les pèrdues del ramader a nivell de gestió integral del ramat. En aquest sentit, i en consonància amb l'acusació de manca de sensibilitat per part de l'administració, el discurs *ramader-patrimonial* dóna molta importància al fet de perdre bestiar, no només pel seu valor econòmic sinó sobretot pels lligams emocionals que cada ramader estableix amb les seves bèsties, i per la feina de selecció genètica i la història personal que hi ha al darrere. Aquesta segona dimensió més humana, afirmen, és ignorada o fins i tot menystinguda pels tècnics, fet que genera una crispació rellevant.

Finalment, i en relació als escenaris de futur, el discurs *ramader-patrimonial* mostra una elevada preocupació per la manca d'un pla de gestió que defineixi quins límits tindrà la població d'òssos i quines mesures s'aplicaran per regular-ho. Una segona preocupació que es posa sobre la taula és la incertesa de si l'administració mantindrà l'esforç de prevenció i compensació a mesura que augmenti el nombre d'òssos, i què passarà si no ho fa. Altres elements que es preveuen en els escenaris de futur són la disminució del factor cultural, com a conseqüència del relleu generacional, i l'adaptació parcial dels propis ramaders a les noves formes de maneig dels ramats en territori ursí.

De les persones entrevistades, 5 mantenen un discurs que pot considerar-se com a íntegrament *conservacionista*: 1 tècnic de la Generalitat, 2 tècnics del PNAP i 2 guies de natura. Pel contrari, 4 d'elles tenen un discurs que s'alinea clarament amb el *ramader-patrimonial*: 1 ramader, 1 persona vinculada a entitats del sector ramader, 1 vinculada a entitats culturals i 1 polític del CGA. Els 3 entrevistats restants no s'han pogut associar de forma directa a cap dels dos discursos, ja que si bé mantenen una proximitat clara a un dels discursos, en la seva visió incorporen també i de forma clara un o diversos elements del discurs oposat; tampoc s'han pogut classificar en el marc d'un tercer discurs, ja que la seva combinació concreta d'elements discursius no era compartida.

Taula 4. Resum dels principals elements que conformen els dos discursos identificats sobre el conflicte de l'ós. Font: elaboració pròpia.

	Conservacionista	Ramader - Patrimonial
<i>Visió sobre l'ós</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Espècie emblemàtica i reguladora; eina de protecció • Deure moral de reintroduir i mantenir-lo 	<ul style="list-style-type: none"> • Manca de necessitat de reintroduir l'ós • Element generador de problemes
<i>Visió territorial</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Turisme vinculat a l'ós com a eina de dinamització • Ramaderia residual i no imprescindible pel territori 	<ul style="list-style-type: none"> • Ramaderia com a activitat estratègica i de gran importància cultural i econòmica • Turisme comporta riscos potencials
<i>Origen del conflicte</i>	<ul style="list-style-type: none"> • El conflicte és intrínsec • Manca inicial d'informació • La cerca de consens hauria posat en risc la reintroducció de l'ós 	<ul style="list-style-type: none"> • Reintroducció va ser una imposició • Mala gestió inicial de l'administració • Element cultural-històric rellevant
<i>Atacs i compensació</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Atacs a bestiar són de poca importància, no és problema gran • Compensació és suficient 	<ul style="list-style-type: none"> • Compensació ha millorat amb el temps, però encara té problemes • Manca de sensibilitat vers les pèrdues de bestiar
<i>Mesures de prevenció</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mesures molt àmplies i suficients • Sortiria més a compte només compensar • Es paga una part de l'activitat pròpia dels ramaders 	<ul style="list-style-type: none"> • Mesures positives, si bé han arribat tard; marge de millora • Prevenció necessària com a contraprestació a la reintroducció
<i>Perspectives de futur</i>	<ul style="list-style-type: none"> • El conflicte es mantindrà però a baix nivell; canvi generacional hi contribuirà • Territori amb capacitat d'acollida d'òssos incerta però gran 	<ul style="list-style-type: none"> • Gran incertesa sobre el futur de la població d'òssos i el límit a establir • Preocupació pel manteniment de les mesures de prevenció i compensació
<i>Actuació de l'administració</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Esforç gran i fins i tot excessiu • Política efectiva de cohabitació • Gran ajuda als ramaders poc reconeguda 	<ul style="list-style-type: none"> • Poca comprensió i gran desconfiança vers els ramaders; es creuen amb possessió de la veritat • Sensació que amb pagar n'hi ha prou
<i>Actuació dels ramaders</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Protesten per costum • Cas extrem de viure dels ajuts; tenen l'activitat subvencionada amb diners públics • Una part del sector és deixat, poc professional i només vol diners 	<ul style="list-style-type: none"> • Es dediquen al bestiar per amor, cultura i manteniment del territori; és una manera de viure • Una part del sector és barruda, però l'altra és honesta i fa una tasca de d'importància col·lectiva
<i>Metàfores o recursos clau</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ós com a espècie paraigües • País de l'ós • Ecoturisme • Més morts per gossos salvatges que per l'ós • Pau social • Conflicte zero no existeix 	<ul style="list-style-type: none"> • Ramaderia manté el territori net • Ramaderia és per de la nostra muntanya • Viure dignament • Territori viu / muntanya viva

6. Discussió

Els resultats presentats en el capítol anterior (Capítol 5) mostren alguns elements que resulten de gran interès en relació a l'objectiu de comprendre i caracteritzar el conflicte social vinculat a l'ós bru al Pirineu català.

Es tracta, cal tenir-ho present, d'una aproximació qualitativa a la qüestió. El nombre d'entrevistats (12), si bé força representatius dels diferents actors en joc, no permet fer afirmacions certeres sobre la posició que adopten aquests actors, o el grau d'adhesió que tenen a un discurs o a un altre. Aquest tipus d'affirmacions s'han de limitar a la mostra dels entrevistats, i en aquest sentit tenen un interès únicament especulatiu.

En canvi, sí que poden prendre's com a resultats més fermes les afirmacions que són pròpiament qualitatives, com el mapa d'actors elaborat o la caracterització dels dos discursos sobre l'ós, *conservacionista* i *ramader-patrimonial*.

Fetes aquestes consideracions inicials, val la pena mirar amb més detall els 3 blocs de resultats presentats.

En primer lloc, cal destacar que el mapa d'actors (Figura 4) mostra una complexitat i una diversitat realment destacables. Es tracta d'uns resultats que encaixen amb altres mapes d'actors elaborats anteriorment (Giné-Janer, 2009: 14-19; Olaya et al., 2009: 65-67), afegint-hi un ventall més ampli d'actors i, com a novetats, l'especificació de les relacions més importants que es donen entre ells i la divisió explícita en 3 territoris diferents (àmbit nacional, Pallars Sobirà i Vall d'Aran).

Per una banda, el fet de dividir el mapa d'actors en aquests 3 territoris obliga a considerar les especificitats de cada una de les dues grans zones ursins de forma separada, fent evidents les nombroses diferències que hi ha entre elles. Alhora, situa l'àmbit més allunyat (referit sovint com a *Barcelona*) a cavall entre els dos, modulant però no participant de forma directa en el conflicte.

Per altra banda, el fet de visualitzar la dimensió relacional tan clarament posa de manifest l'existència d'almenys dos grups d'actors, el sector ramader del Pallars i el grup impulsor del PiroLIFE, el segon dels quals a cavall entre els 3 territoris. Aquesta agrupació temptativa podria ser un indicatiu per la realització d'un *stakeholder analysis* més complet.

En segon lloc, cal entendre l'anàlisi de la posició que adopta cada un dels entrevistats com un element de suport i comparació. Com apuntava anteriorment, seria arriscat extrapolar-ne les posicions individuals a posicions dels grups socials als quals pertanyen. En canvi, sí que poden fer-se dues afirmacions de menys pes però igualment importants: per una banda, que les visions més negatives de l'ós (*tolerant* i *negativa*) semblen anar associades a una visió *crítica* del programa de reintroducció i que, pel contrari, les visions més favorables de l'actuació de l'administració ho són també respecte a la presència de l'ós. I per altra banda, que és d'esperar una elevada diversitat interna de posicions en els actors identificats prèviament, sense que això hagi d'implicar necessàriament la utilització de discursos diferents. L'existència de diversos entrevistats que es situen en posicions intermitges matitza l'anàlisi de posicions fet per Olaya et al. (2009: 126), que situava el mapa social de forma molt més polaritzada.

En tercer lloc, i probablement més interessant, la identificació de dos discursos sobre el conflicte de l'ós representa per si mateixa una aportació interessant a la comprensió d'aquest fenomen. En aquest sentit, resulta interessant, en primer lloc, veure que efectivament els discursos tenen un elevat grau de contraposició entre sí, fet que explica potser que no s'hagi pogut identificar un tercer discurs diferent als altres dos. Aquests dos discursos no expliquen quina posició adopta cada persona en el conflicte de l'ós, ni permeten trobar eines immediates per suavitzar el conflicte, ja que aquest té moltes altres components (realitat ecològica i econòmica, interessos, jocs de poder, etc.). Tampoc ens expliquen com pensa la gent o com reaccionarà davant d'un determinat estímul (Dryzek, 1997: 10). Però sí que permet aproximar-nos a les històries i altres recursos que utilitza com a referents per endinsar-se en el conflicte amb l'ós, permet entendre quins són els dos parells d'ulleres que modulen, depenent del cas, les notícies i converses sobre el plantígrad. De la relació dialèctica entre el discurs i la vivència diària de cadascú és d'on surten les afirmacions i les accions de cada persona i de cada actor, les quals són la causa (i també la possible solució) d'aquest conflicte.

La comparació entre el discurs adoptat per cada entrevistat i la posició que ocupen respecte l'ós no permet traçar correlacions. En canvi, sí que es pot afirmar que les dues lògiques en competició (*conservacionista* i *ramadera-patrimonial*) es presenten tant soles com barrejades, com evidencien els 3 entrevistats no associats a cap discurs.

7. Conclusions

L'inici dels programes de reintroducció de l'ós bru al Pirineu s'han traduït, 20 anys més tard, en la ja segura conservació de l'espècie a la serralada, amb bon estat poblacional i millors perspectives, però també en l'esclat i manteniment d'un conflicte social que té com a eix central la cohabitació entre el plantígrad i el bestiar de muntanya. La vessant més sociològica d'aquest conflicte ha sigut poc estudiada, malgrat que resulta un coneixement essencial per millorar la gestió de la reintroducció tant des d'una òptica ecològica com social.

L'anàlisi discursiu desenvolupat en aquest treball ha permès identificar dues grans narratives o relats en relació a la presència de l'ós al Pirineu català (Vall d'Aran i Pallars Sobirà): el discurs *conservacionista* i el *ramader-patrimonial*. Es tracta de dos discursos altament antagònics, l'element central dels quals té a veure amb una diferent comprensió de la ramaderia de muntanya i del seu paper en el desenvolupament futur del territori. Mentre que el discurs *conservacionista* prioritza el manteniment del medi natural i aposta pel turisme com a eina de viabilitat per les zones de muntanya, el *ramader-patrimonial* mobilitza les dimensions cultural, històrica i patrimonial de la ramadera extensiva de muntanya, i la reivindica com element d'identitat i estratègic pel futur del país. La combinació d'elements d'un i altre relat configura visions intermitges, poc homogènies entre sí.

La comprensió del conflicte a partir d'aquests dos discursos posa de manifest que, més enllà de les relacions entre posicions més afins o oposades, les converses sobre l'ós venen amb una càrrega discursiva més profunda, i mobilitzen qüestions relativament independents de l'ós en sí, com és la desavinença respecte al model de país que es vol pels territoris de muntanya, o la diferent apreciació del valor de la ramaderia. Dit d'una altra manera, la configuració d'una visió individual sobre la presència d'ós al Pirineu ve condicionada per una combinació de 2 factors: els elements més vivencials o empírics (edat, interessos, experiència, sector econòmic, càrrega cultural i familiar, etc.) i les pràctiques discursives (lògica *conservacionista*, lògica *ramadera-patrimonial* o combinació de les dues).

A la complexitat que ja té el conflicte amb l'ós s'hi afegeix la pròpia de la societat pirinenca, on conflueixen multitud de factors socials i un territori en transició (McNeill, 2007). Qualsevol anàlisi de les relacions entre els actors que hi intervenen ha de tenir en compte les tres escales territorials on es desenvolupa el conflicte, així com les relacions entre les tres i entre els actors que les ocupen.

Durant els propers anys, s'espera un augment substancial de la població d'òssos del Pirineu, i és més que probable que el conflicte social que generen també escali o, almenys, es mantingui viu com fins ara. En vistes a un futur incert però al qual cal començar a anticipar-se, convindria començar a entendre el conflicte amb l'ós en tota la seva complexitat socioecològica i com l'expressió pública d'uns conflictes socials, econòmics i territorials més profunds.

Fer-ho pot ajudar a transitar cap a un escenari de convivència més pacífica i més beneficiosa per a tothom, ramaders incloses. Cal tenir en compte, però, que per avançar

per aquest camí cal no només un coneixement més acurat de la realitat, sinó també grans dosis de diàleg, paciència i voluntat de pacte i entesa.

8. Propostes de millora

En relació als resultats i conclusions del treball, es proposen de forma temptativa algunes actuacions que podrien ajudar a la millor comprensió i gestió del conflicte social amb l'ós bru.

Les propostes de millora es defineixen a partir d'un conjunt de programes i accions associades a dos grans estratègies: la comprensió de la socioecologia del conflicte (Taula 5) i la gestió de la coexistència (Taula 6).

Taula 5. Propostes de millora: programes i accions corresponents a l'estratègia de comprensió de la socioecologia del conflicte. Font: elaboració pròpia.

Programes i accions	Termini esperat
1. Documentar i analitzar el conflicte	
1.1. Realització d'un mapa d'actors detallat tant a la Vall d'Aran com al Pallars	curt (1-2 anys)
1.2. Realització d'entrevistes amb profunditat a una mostra representativa dels actors implicats	curt (1-2 anys)
1.3. Realització d'un anàlisi discursiu a partir de les entrevistes	curt (1-2 anys)
1.4. Realització d'un anàlisi de les relacions socials i de poder dels actors identificats	mitjà (3-5 anys)
2. Informar sobre els fets subjectius i objectius del conflicte	
2.1. Resumir i editar les conclusions del programa 1 en format divulgatiu	curt (1-2 anys)
2.2. Realitzar reunions i actes públics per presentar els resultats als diferents actors, i suscitar-ne el debat.	mitjà (3-5 anys)

Taula 6. Propostes de millora: programes i accions corresponents a l'estratègia de gestió de la coexistència. Font: elaboració pròpia.

Programes i accions	Termini esperat
3. Preparació d'un nou marc de diàleg	
3.1. Elaboració d'un pla de gestió detallat en relació a la població d'ós en un escenari de mitjà i llarg termini	curt (1-2 anys)
3.2. Elaboració d'un informe de bones experiències en la gestió de conflictes vinculats a la gran fauna protegida	curt (1-2 anys)
3.3. Promoure la major articulació del sector ramader i la creació d'espais de debat i reflexió dins del sector	mitjà (3-5 anys)
2. Habilitació d'un nou marc de diàleg	
2.1. Creació d'un espai de diàleg social amb representació de totes les parts implicades, voluntat de permanència en el temps i objectius i metodologia tals que n'assegurin la utilitat i viabilitat.	mitjà (3-5 anys)
2.2. Tractament dels conflictes derivats de la preència de l'ós en el marc del nou espai de diàleg	mitjà i llarg (3-10 anys)
2.3. Tractament de la situació de la ramaderia de muntanya i les seves perspectives de futur en el marc del nou espai de diàleg	mitjà i llarg (3-10 anys)

9. Documentació del projecte

En aquest darrer apartat es documenten aspectes rellevants de la realització del treball. Concretament, i en aquest ordre: programació de treball seguida, pressupost revisat del projecte i consideracions sobre l'ètica de recerca.

9.1. Programació

El pla de treball del projecte ha sigut temporalitzat d'acord amb una programació de treball marc (Taula 7), sobre la qual certes fases han sigut planificades amb més detall.

Taula 7. Programació de treball del projecte. Font: elaboració pròpia.

Fase i tasques associades	Mes/any								
	12/16	01/17	02/17	03/17	04/17	05/17	06/17	07/17	
1. Proposta preliminar									
Elecció del tema d'estudi									
Revisió bibliogràfica inicial									
Definició preliminar d'object. i metodol.									
2. Proposta definitiva									
Feedback de tutors i col·laboradors									
Realització d'entrevistes exploratòries									
Establiment definitiu d'object. i metodol.									
3. Revisió bibliogràfica									
Planificació de la revisió bibliogràfica									
Revisió bibliogràfica									
Elaboració d'hipòtesis de treball									
4. Obtenció de dades									
Selecció d'informants clau									
Concertació d'entrevistes									
Realització d'entrevistes									
Transcripció d'entrevistes									
5. Anàlisi de les dades									
Anàlisi d'entrevistes i contrast amb hipòt.									
Redacció de les conclusions									
Tancament i presentació de l'estudi									
6. Retorn i divulgació									
Env. de resultats a entrevistats i col·lab.									
Divulgació més àmplia de resultats									

9.2. Pressupost

El pressupost del treball, revisat a la finalització d'aquest per tal d'ajustar millor les despeses reals costejades, suma un total de 4825.20 € repartits en diversos conceptes (Taula 8).

Taula 8. Pressupost desglossat de realització del projecte. Font: elaboració pròpia.

Partida	Unitats	Cost unitari	Import
1. Recursos humans			2770.00 €
Dedicació de recerca	210 h	12.00 €/h	2520.00 €
Dedicació logística	25 h	10.00 €/h	250.00 €
2. Viatges i dietes			424.07 €
Desplaçaments en vehicle privat	767 km	0.21 €/km	161.07 €
Desplaçaments en transport públic	2 despl.	3.00 €/despl.	6.00 €
Dietes	4 dies	30.00 €/dia	120.00 €
Allotjament	4 nits	35.00 €/nit	140.00 €
3. Material fungible			126.07 €
Fotocòpies			24.87 €
Adquisició de llibres			31.20 €
Impressió i edició del treball			70.00 €
4. Material inventariable			0.00 €
5. Serveis externs			0.00 €
6. Altres			0.00 €
<i>Sub-total despeses directes</i>			<i>3323.14 €</i>
7. Despeses indirectes			664.63 €
<i>Sub-total despeses</i>			<i>3987.77 €</i>
Impost sobre el valor afegit (21%)			837.43 €
Total			4825.20 €

Notes: Partida 1: dedicació de recerca comprèn totes les tasques relacionades directament amb l'estudi, mentre que dedicació logística comprèn desplaçaments i altres gestions no directament relacionades amb treball intel·lectual; preu per hora calculat prenent com a referència el salari del personal de suport a la recerca (Capítol VI, Grup 3) de la UAB. Partida 2: preu per km i dietes calculats prenent com a referència el que estipula la disposició 47 del BOE núm 1 de 2017, de 2 de gener. Partida 7: estimada com el 20% del sub-total de despeses directes.

9.3. Impacte ambiental

L'impacte ambiental associat a la realització del projecte, en termes de petjada de carboni, és d'uns 110 kg de CO₂ equivalents.

Aquesta xifra s'ha calculat de forma aproximada, tenint en compte únicament les 3 activitats de major impacte ambiental (Taula 9) i prescindint d'altres impactes de difícil

quantificació o poca importància (llum artificial, tinta associada a la impressió, viatges amb transport públic, etc.).

Taula 9. Càlcul de l'impacte ambiental (en forma de petjada de carboni) associat a la realització del projecte. Font: elaboració pròpia.

Activitat	Intensitat	Consum	Factor d'emissió	Emissions
1. Consum elèctric				
Ordinador portàtil (Lenovo Thinkpad X250)	190 h	0.075 kWh/h	308 g CO ₂ /kWh	4389 g CO ₂
2. Transport				
Desplaçaments en vehicle privat (Peugeot 206, 5 portes, gasolina)	767 km	-	135 g CO ₂ /km	103543 g CO ₂
3. Altres				
Paper per impressions	315 fulls	-	9 g CO ₂ /full	2835 g CO ₂
Total				110769 g CO₂

Notes: el mètode de càlcul i les indicacions per posar-lo a la pràctica s'han basat en la Guia pràctica per al càlcul d'emissions de gasos amb efecte hivernacle (GEH) de març de 2017, editat per l'Oficina Catalana del Canvi Climàtic. Els g CO₂ corresponen a emissions equivalents. Activitat 1: el consum energètic de l'ordinador correspon a una aproximació per les seves mides i característiques; el factor d'emissió correspon al mix elèctric espanyol de l'any 2016. Activitat 2: el factor d'emissió correspon a les emissions oficials mitjanes pel vehicle en qüestió.

9.4. Ètica de recerca

Les 12 persones entrevistades en aquest treball han sigut prèviament informades sobre les característiques i objectius de l'estudi. Al principi de l'entrevista, se'ls hi ha facilitat un exemplar en paper del *full d'informació del projecte*, on hi figurava el text que es transcriu a continuació:

Informació sobre el projecte d'estudi de l'ós bru

Títol del projecte: Rere el 'no' a l'ós bru

Responsable: Joaquim Muntané i Puig

Tutors:
Dra. Roser Maneja
Dr. Esteve Corbera
Dr. Martí Boada

Institució: Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Context i objectius del projecte:

La investigació i anàlisi realitzades en el marc del projecte, entre gener i juny del 2017, tenen una finalitat essencialment acadèmica i s'emmarquen en l'assignatura "Treball de Fi de Grau" dels estudis de Ciències Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El projecte pretén analitzar la situació de l'ós bru al Pirineu català. Més concretament, es vol aprofundir en la comprensió del conflicte socioambiental provocat per les successives

reintroduccions d'exemplars d'ós bru que han tingut lloc durant els últims 20 anys, i que han suscitat un intens debat sobre la seva conveniència o forma de gestió. L'objectiu principal de l'estudi és identificar quines són les principals narratives al voltant d'aquesta qüestió, és a dir, les diferents maneres d'entendre i parlar sobre l'ós i els seus beneficis/perjudicis.

Pel que fa a la metodologia de recerca, es preveu la combinació de dues fonts d'informació: per una banda, l'anàlisi documental de premsa, informes i altres treballs, i per l'altra, la realització d'entrevistes a una mostra representativa d'actors socials del territori i d'experts externs.

Contacte:

Per a més informació sobre el projecte, podeu adreçar-vos a la persona responsable a:

correu-e: ---@uab.cat

telèfon: --- --- ---

Si ho creieu convenient, també podeu posar-vos en contacte amb els tutors del projecte (---@uab.cat / ---@uab.cat) o directament amb la Universitat Autònoma de Barcelona (informacio@uab.cat / 93 581 11 10).

A continuació, i abans de començar l'entrevista, se'ls hi ha demanat permís per tal d'utilitzar una gravadora de veu i identificar-los personalment al treball, oferint la possibilitat de negar-se tant a una cosa com a l'altra. Un cop aclarida la voluntat dels entrevistats, se'ls hi ha demanat que omplin i firmin el *full de permís i consentiment*, on hi figurava el text següent:

Permís i consentiment sobre el projecte d'estudi de l'ós bru

Nom de l'entrevistador:

Data de l'entrevista:

Nom complet de l'entrevistat:

He contactat amb vostè en el marc del projecte 'Rere el 'no' a l'ós bru', desenvolupat en el marc de l'assignatura de Treball de Fi de Grau dels estudis en Ciències Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona, i sota la supervisió del Dr. Esteve Corbera, la Dra. Roser Maneja i el Dr. Martí Boada.

Per mi és important que expressi la seva voluntat de participar en aquest projecte i que manifesti que ho fa de forma voluntària i sense haver experimentat cap tipus de coacció per part meua o d'altres.

Voldria saber si accepta ser enregistrat per tal de facilitar la conversa. En cas que no s'hi senti còmode, prendria notes de la mateixa.

Voldria saber també si accepta que en els resultats del projecte s'identifiqui personalment allò que digui en el transcurs de l'entrevista, o si pel contrari prefereix que la seva contribució sigui feta anònima.

La informació que s'extregui d'aquesta entrevista, tant escrita com enregistrada, serà guardada de forma segura pels responsables del projecte. Les notes i/o els enregistraments de la mateixa li seran enviats si així ho sol·licita. Així mateix, qualsevol producte científic o no-científic que resulti del projecte serà enviat per defecte a tots els entrevistats tan aviat com estigui disponible.

Finalment, és important que recordi que té el dret a aturar l'entrevista en qualsevol moment, a no respondre qualsevol pregunta específica i/o a retirar-se del procés de l'entrevista sense necessitat de justificació. Si té qualsevol queixa en relació al procés d'entrevista i/o l'entrevistador, pot posar-se en contacte amb les persones que el tutoritzen, el contacte de les quals apareix al full d'informació sobre el projecte que li he facilitat.

Si accedeix a realitzar l'entrevista, li demano que expressi la seva conformitat amb tot el que s'ha exposat, ja sigui de forma oral o per escrit:

Petició de NO ser enregistrat:

SÍ / NO

Petició d'anonimitzar les dades:

SÍ / NO

Petició d'enviar-li les notes preses i/o fitxers enregistrats:

SÍ / NO

Signatura de consentiment de l'entrevistat:

Totes les persones entrevistades van autoritzar tant l'enregistrament com la seva identificació en el treball. L'autorització va ser feta per escrit en 11 dels casos i de forma oral (amb enregistrament que en dóna fe) en 1.

Malgrat l'autorització, s'ha respectat la voluntat de no transcriure certs fragments de les entrevistes quan així s'ha demanat.

Addicionalment, l'entrevistador es va comprometre a fer arribar els resultats de l'estudi a totes les persones entrevistades, amb la voluntat d'assegurar un retorn de la informació al territori i la gent implicada.

Les converses espontànies presenciades en el marc del treball de camp han sigut documentades mitjançant anotacions en una llibreta de mà, i han sigut preses en consideració com a dades complementàries pel treball. Tanmateix, totes les observacions i opinions obtingudes d'aquesta forma han sigut anonimitzades, ja que les persones participants no sempre eren conscients de la tasca d'estudi entre mans, i en qualsevol cas cap va autoritzar de ser enregistrada i/o identificada.

10. Referències bibliogràfiques

- ALONSO, Marc i TOLDRA, Lluís-Xavier (1992) «L'ós bru (*Ursus arctos* L.) a Catalunya: Estatus i distribució al Pirineu català, 1988». A: NAVES, J. i PALOMERO, G. (eds.) *El oso pardo en España*. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, Gobierno de España: Madrid. Disponible a http://www.mapama.gob.es/es/biodiversidad/temas/conservacion-de-especies-amenazadas/090471228015f158_tcm7-21226.pdf
- BOITANI, L.; JDEIDI, T.; MASSETI, M.; NADER, I.; DE SMET, K. i CUZIN, F. (2010) «*Ursus arctos* (regional assessment)». *The IUCN Red List of Threatened Species 2010*. Edició digital: IUCN. Disponible a <http://www.iucnredlist.org/details/41688/3>
- BRANDS, S. J. (ed.) (2017) «Taxon: Species *Ursus arctos* Linnaeus, 1758». *Systema Naturae 2000. The Taxonomicon*. Edició digital: Universal Taxonomic Services, Zwaag, The Netherlands. Disponible a <http://taxonomicon.taxonomy.nl/TaxonTree.aspx?id=170192>
- DEPANA (2017) *Seguiment de l'ós bru: Resultats seguiment 2010-2016*. Edició digital: DEPANA. Disponible a <http://depana.org/que-fem/ambit-territorial/pirineu/seguiment-de-los-bru/>
- DRYZEK, John S. (1997) *The Politics of the Earth: Environmental Discourses*. New York: Oxford University Press.
- FUNDACIÓN OSO PARDO (2017) «Cuántos osos hay y dónde viven». A <http://www.fundacionosopardo.org/index.php/el-oso-pardo/cuantos-osos-hay-y-donde-viven/>
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2016) «Comunicat de premsa: Goiat, el nou ós bru eslovè que s'ha alliberat als Pirineus centrals», 7 de juny de 2016. Disponible a http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/293440/ca/goiat-os-bru-eslove-sha-alliberat-pirineus-centrals.do
- GINÉ-JANER, Carles (2009) *Qui està en perill, l'ossa Hvala o el caçador? El conflicte de l'ós al Pirineu, una perspectiva ambiental, antropològica i històrica*. No publicat (treball de final de màster, ICTA-UAB). Disponible a http://icta.uab.cat/Documents_Internet/Treballs/TRecerca/2009_06_treballrecercacarlesginejaner.pdf
- GRABULOSA, Igor (1988) «L'ós, a punt de desaparèixer del Pirineu», *Revista de Girona*, 129, 77-81.
- GSTOP, GRUPO PARA EL SEGUIMIENTO TRANSFRONTERIZO DEL OSO EN LOS PIRINEOS (2017) *Seguimiento del oso pardo en los Pirineos – Balance 2016*. Edició digital: Ministerio de Medio Ambiente y Medio Rural y Marino i altres. Disponible a <http://www.piroslife.cat/documentacio/>

- IPCENA (2008) *Manifest Óssa Hvala*. Edició digital: IPCENA. Disponible a <https://sos-ossos-pirineu.jimdo.com/1-%C3%B3ssa-hvala/manifest-ossa-hvala/>
- IPCENA (2014) *Óssa Auberta: en defensa dels óssos dels Pirineus*. Edició digital: IPCENA. Disponible a <https://sos-ossos-pirineu.jimdo.com/1-%C3%B3ssa-auberta/>
- IUCN; IUCN SSC BEAR SPECIALIST GROUP i IBA (2017) «Ursus arctos (map)». *The IUCN Red List of Threatened Species 2017*. Edició digital: IUCN. Disponible a <http://maps.iucnredlist.org/map.html?id=41688>
- MARLIAVE, Olivier de (2008) *Histoire de l'ours dans les Pyrénées: De la préhistoire à la réintroduction*. Luçon: Éditions Sud Ouest.
- MCNEILL, John R. (2007) «Prefacio». A: VACCARO, Ismael i BELTRAN, Oriol (eds.) *Ecología política de los Pirineos: Estado, historia y paisaje*. Tremp: Garsineu Edicions.
- N.; PROCTOR, M. F.; HUBER, D. i MICHEL, S. (2017) «Ursus arctos». *The IUCN Red List of Threatened Species 2017*. Edició digital: IUCN. Disponible a <http://www.iucnredlist.org/details/41688/0>
- NAVES, Javier i FERNÁNDEZ-GIL, A. (2007) «Ursus arctos Linnaeus, 1758». A: *Atlas y Libro Rojo de los mamíferos terrestres de España*. Madrid: Organismo Autónomo de Parques Nacionales.
- OLAYA, Cristina; PLANS, Roser; SANZ, Laura i YMBERN, Pau (2009) *Ós: Visió socioecològica a les valls del Pirineu*. No publicat (projecte de final de carrera, UAB). Disponible a <https://ddd.uab.cat/record/69257>
- PALAZÓN, Santiago (2006) «Situació actual de l'ós bru als Pirineus centrals: Evolució de la població des de la reintroducció i perspectives de futur. L'ós, reintroducció sense diàleg?», *Ripacurtia*, 4, 141-149.
- ROBBINS, Paul (2012) *Political Ecology: A critical introduction*. 2a edició. Oxfors: Wiley-Blackwell.